

М. Бець, М. Магдич (Львів, УКРАЇНА)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Інститут сталого розвитку ім. В. Чорновола, Національний університет "Львівська політехніка", 79013, Львів, вул. С. Бандери, електронна пошта: reet.dept@lpnu.ua

У структурі сучасних економічних відносин сектор малого та середнього підприємництва (МСП) виступає провідним елементом і потужною основою для розвитку всієї господарської системи України як запорука соціальної стабільності, економічної конкуренції і розвитку політичної демократії. При цьому, незважаючи на властиві цій групі господарюючих суб'єктів гнучкість і адаптивність, в умовах кризових сучасних тенденцій цей вітчизняний бізнес залишається над ризикованим видом діяльності, найбільш вразливим і вимагає системної та безперервної конструктивної взаємодії з владними структурами, публічними органами влади, громадськістю та міжнародними партнерами зі створення максимально сприятливих умов його розвитку зокрема у сфері екологізації підприємницької діяльності. Про це свідчить Індекс економічної політики у сфері малого і середнього підприємництва, який характеризує його екологічну складову як найслабший аспект державної політики у сфері розвитку підприємництва в Україні, оскільки практично усі ініціативи природоохоронного спрямування впроваджується підприємцями при фінансовій підтримці міжнародних організацій [5].

З'ясовано, що на сьогоднішній день суб'єкти МСП стикаються з ризиками на тлі ризиків реформ в Україні, що вимагає подальшого дослідження класифікації та структуризації еколого-економічних ризиків у системі підприємницьких ризиків з метою виявлення особливостей підходів до управління еколого-економічними ризиками та пошуку управлінських рішень при виникненні ризикових ситуацій у сфері впровадження природоохоронних заходів. Відомо, що Господарський кодекс України за критеріями кількості працюючих та доходів від провадження будь-якої діяльності за рік встановлює поділ суб'єктів МСП на суб'єкти мікропідприємництва, малого, середнього і великого підприємництва, що частково відповідає регламенту ЄС "70/2001, однак в Україні не передбачений такий критерій СМП як наявність фінансового звіту про майно та капітал, яка містить інформацію про екологічні показники діяльності суб'єктів МСП [10].

У цілому, актуальність дослідження управління еколого-економічними ризиками у секторі МСП зумовлена і тим, що цей сектор забезпечує 79,1% робочих місць і створює 59% доданої вартості в Україні, і, таким чином, істотно впливає на безпечність підприємницької діяльності, підвищує в такий спосіб конкурентні переваги підприємців, а отже істотно знижує соціальне напруження на ринку праці і загалом у суспільстві.

Пропонується розглянути особливості методичних підходів до управління еколого-економічними ризиками МСП, що дозволить досягнути їм екоефективного розвитку та зміцнити свою фінансову стійкість на внутрішньому і зовнішньому ринку товарів та послуг.

З'ясовано, що на сьогоднішній день зроблено певні кроки у напрямку вдосконалення законодавчого забезпечення екологічної політики у секторі МСП України і зниження підприємницьких ризиків. Так вибір адміністративних методів сприяння екологізації МСП задекларовано як напрям Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (Стратегія МСП) для підвищення його конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу МСП [5].

Згідно Стратегії МСП передбачається посилити інформаційне забезпечення та впровадження інструментів підтримки МСП для сприяння дотриманню екологічного законодавства, впровадженню моделей сталого споживання та виробництва, "зелених практик" ведення бізнесу, включаючи впровадження систем екологічного менеджменту, екологічної сертифікації та екологічного маркування згідно з вимогами міжнародних стандартів серії ISO.

Одним з напрямків ефективної участі у процесі екологізації підприємництва згідно Стратегії розвитку МСП вказано володіння підприємцями теоретичних та практичних знань у галузі еколого-економічного ризик-менеджменту для використання підприємницького потенціалу і реалізації політики сталого споживання та виробництва, запровадження екоефективних та енергоефективних способів провадження підприємницької діяльності.

Зважаючи на характеристики підприємницької діяльності виникнення еколого-економічного ризику пов'язане з властивостями «еколого-економічні системи» МСП, яке дає можливість здійснити процесний, системний та ситуаційний підходи для дослідження проблеми взаємодії підприємницької діяльності з навколишнім природним середовищем (НПС) і виникнення еколого-економічного ризику [2]. Функціонування еколого-економічної системи базується на принципах обміну речовин, енергії та інформації між її структурними одиницями, що відбувається у процесі суспільного виготовлення товарів та надання послуг, а ефективність функціонування еколого-економічної системи визначається якісними і кількісними показниками використання ресурсів і станом навколишнього середовища.

Надалі поняття еколого-економічного ризику (ЕЕР) МСП пропонується трактувати як ризик економічних втрат і збитків, які виникають у об'єктів МСП в наслідок погіршення навколишнього середовища, які виділяють у самостійну систему, і інтегровані в систему підприємницьких ризиків.

Оскільки вітчизняні суб'єкти підприємництва керуються принципом отримання надприбутків відтоді науково обґрунтовані підходи ризик-менеджменту ігноруються, тому доцільно виявити закономірності формування етапів еколого - економічного ризику МСП.

На початковій стадії суб'єктом ризику виступає МСП, а об'єктом – навколишнє середовище. На далі природне середовище стає вже суб'єктом ризику, а його об'єктом – треті особи або МСП, у яких виник збиток, як ризик громадсько-правової відповідальності. При цьому, ризик, який проявився у вигляді негативного впливу або шкоди НПС, стає ризикоутворюючим фактором для ризику, прояв якого безпосередньо веде до економічних втрат.

Наявність еколого-економічного ризику в наслідок переходу екологічного ризику в економічний ризик при взаємодії МСП з навколишнім природним

середовищем, дозволив авторам виділити стадії формування еколого-економічного ризику: 1-ша стадія – виявлення ризикоутворюючих факторів; 2-га стадія – ризик; 3-тя результат – оцінка ризику за обсягами збитку чи шкоди.

Вищенаведене дозволяє запропонувати зміст підходів до управління еколого-економічними ризиками МСП (табл.1) [3].

Таблиця 1

Підходи до управління еколого-економічними ризиками МСП

№ з/п	Назви підходів	Визначення	Інтерпретація особливостей
1	Процесний	Складно влаштовані послідовні циклічні дії	Набір функцій планування, організації, мотивування, аналізу, контролю (екологічний менеджмент)
2	Системний	Спосіб мислення відносно еколого-економічної системи МСП і управління нею	Еколого-економічна система – це відкрита система, яка складається з таких елементів як вхід, перетворення і вихід
3	Ситуаційний	Використовує можливості прямого застосування науки до ситуацій еколого-економічного змісту	Ситуаційна проблема, зумовлена ризикоутворюючими факторами, які аналізуються, обираються альтернативні варіанти і методи та наукові підходи до вирішення проблем

Процесний підхід до управління ЕЕР МСП полягає у впровадженні системи екологічного менеджменту на об'єкті [1]. Системний підхід до управління ЕЕР МСП означає забезпечення єдності таких елементів, як постановка цілей, вибір інструментів їх реалізації і обліку особливостей різноманітних системних рівнів еколого-економічного ризику. Для МСП програмою дій постановки мети управління ризиком і запобігання збитків визначено прийнятну екологічну політику. Ситуаційний або (сценарний) підхід до управління ЕЕР МСП полягає в його ідентифікації, який містить такі етапи як визначення стадії формування ризику, визначення суб'єктно-об'єктних відносин та виявлення можливих зацікавлених сторін.

Ще одним із напрямів зниження еколого-економічних ризиків в Україні належить вважати використання можливостей європейської програми підтримки малого та середнього бізнесу (**COSME**), приєднання до якої відкриває Україні доступ до бюджету програми у розмірі близько **900 млн. євро**, а фінансові ресурси передбачено надаватися у вигляді грантів на фінансування проектів, які підтримують експортну та інноваційну діяльність МСП, що сприятиме конкурентній перевазі підприємців як постачальників товарів і послуг на внутрішньому і зовнішньому ринку [7].

Поліпшення екологічних показників підприємницької діяльності МСП планується здійснювати шляхом запровадження європейських норм і вимог щодо граничних рівнів викидів у повітря і скидів у воду чи ґрунт, закачування під землю,

перенесення різних видів забруднювачів відповідно до Протоколу про реєстри викидів та перенесення забруднювачів та забезпечення екологічних прав громад і кожного громадянина на території розміщення МСП відповідно до Орхуської конвенції [4, 6].

Метою Протоколу зазначено розширення доступу громадськості до інформації шляхом створення послідовних, інтегрованих, загальнонаціональних реєстрів викидів і перенесення забруднювачів (РВПЗ) згідно з його положеннями, які могли б сприяти участі громадськості у процесі ухвалення рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, а також сприяти запобіганню забрудненню навколишнього середовища МСП та його скороченню.

Вищенаведене дозволяє запропонувати комплексне застосування процесного, системного та ситуаційного підходів для дослідження проблеми виникнення і ідентифікації еколого-економічного ризику та управління ним у поєднанні з сучасними державними інструментами екологічної політики у секторі МСП України.

Список використаної літератури

1. Ацеулова Е. В. Системный подход к управлению эколого-экономическими рисками в предпринимательской деятельности//Известия БГУ. 2008. №4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://cyberleninka.ru> (дата звернення: 28.01.2018).
2. Буряк М.В., Розум Р.І., Любезна І.В. Еколого економічні системи: основні аспекти. Науковий огляд./ Р.І. Розум, М.В. Розум, І.В.Любезна // Науковий журнал. Київ.- 2015.- №6 (16).-С.33-49.
3. Олейник К.А. Экологические риски в предпринимательской деятельности: Вопросы методологии /К. А. Олейник. -М. :Анкил,2002. -208 с
4. Закон України "Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів та перенесення забруднювачів" від 3 лютого 2016 року № 980-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yurist-online.org> (дата звернення: 28.01.2018).
5. Розпорядження КМУ "Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року" від 24 травня 2017 р. № 504- [Електронний ресурс]. – Режим доступу:[phttp://search.ligazakon.ua](http://search.ligazakon.ua)(дата звернення: 28.01.2018).
6. Орхусская конвенция. Руководство по осуществлению /ООН, Европейская экономическая комиссия, Нью-Йорк и Женева, 2000. (дата звернення: 28.01.2018).
7. Веб-сторінка Європейського виконавчого агентства з малого та середнього підприємництва (Executive agency for SMEs – EASME) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 28.01.2018).
8. Форма реєстрації в EEN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://een.ec.europa.eu>
9. Національний портал «Горизонт 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.eu-ua.org/horizon-2020>.
10. Національна платформа малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://platforma-msb.org> (дата звернення: 28.01.2018).